

V. Özel Konular

V.1 Ticari Krediler ve Firma Verimliliği İlişkisi: Banka Grupları Arasında Farklılaşma Var mı?

V.1.1 Giriş

Ülke ekonomilerinde kaynakların verimli sektörlere ve firmalara tahsis edilmesi, daha fazla katma değer oluşmasını sağlayacak ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyecek bir faktördür. Dolayısıyla, kredilerin tahsis edildiği sektör ya da firmaların verimlilik seviyeleri sürdürülebilir büyüme açısından önem arz etmektedir. Bu özel konuda, bankacılık sektörü tarafından aracılık edilen ticari kredilerin banka grubu bazında yoğunlaştığı firmaların verimlilik düzeyi ve gelişimi analiz edilmektedir. Bu çerçevede, öncelikle Türk bankacılık sektöründen kredi kullanan firmaların verimlilik seviyeleri çeşitli parametreler üzerinden tespit edilmektedir. Sonrasında, söz konusu firmaların verimliliklerinden hareketle müşterisi oldukları çeşitli banka gruplarının kredi portföylerinin verimlilik düzeyleri ortaya konmaktadır.

V.1.2 Veri ve Metodoloji

Verimlilik, firmanın üretimde kullandığı girdilerle, üretim sonucu oluşan çıktı ve hasılat arasındaki ilişki olarak tanımlanmaktadır. Bir firma aynı çalışan sayısına ve sermaye stokuna sahip diğer firmadan daha fazla satış gerçekleştiriyor veya katma değer üretiyorsa bu firmanın daha verimli olduğu sonucuna varılmaktadır. İlgili yazında, firma verimliliğini ölçmek için birçok gösterge bulunmakla birlikte, finansal tablolardan elde edilebilir ve firmalar arası kıyaslanabilir olmasından dolayı *Net Satışların* çalışan sayısına oranı ile *Faiz, Vergi ve Amortisman Öncesi Kâr'ın (FAVÖK)* çalışan sayısına oranı ön plana çıkmaktadır (OECD Manual, 2001). Bu analizde Net Satışlar/Çalışan Sayısı oranı dikkate alınmıştır.¹ Çalışmada, imalat sanayiinde faaliyet gösteren firmaların en güncel veri olan 2009-2018 yılları arası yıllık bilançolarından faydalanılmıştır. Ana sektörlerin farklı iç dinamiklerinin ve yapısal faktörlerinin, verimlilik analizinde sektörler arası oluşturacağı farklılıktan dolayı ülkemizin üretim potansiyeline ve ihracat hacmine en yüksek katkıyı sunan imalat sanayi firmalarına odaklanılmıştır. Firmaların satış ve FAVÖK değerleri fiyat hareketlerinden de etkileneceğinden, ilgili değerler firmaların faaliyet sektörü bazında yıllık üretici fiyat endeksi kullanılarak reel hale getirilmiştir. Firma bazlı bilanço ve çalışan sayısı bilgileri, kurumlar vergisi mükellefi firmaların Gelir İdaresi Başkanlığı'na bildirdikleri finansal tablolardan oluşan ve TÜİK tarafından derlenen veri setinden elde edilmiştir. Tablo V.1.1'de, söz konusu firmaların göstergelerine dair tanımlayıcı istatistiklere yer verilmektedir.²

Tablo V.1.1: Analize Dâhil Edilen Firmalara Ait Tanımlayıcı İstatistikler (Bin TL, Kişi, Yüzde)

	Periyot	Firma Sayısı	Ortalama	Std. Hata	Minimum	0.25	0.5	0.75	Maksimum
Net Satışlar	10	549.779	47.658	332.908	115	2.719	7.970	25.006	50.299.452
FAVÖK	10	549.779	2.792	23.501	-508.288	51	261	1.137	4.327.023
Çalışan Sayısı	10	549.779	40	162	1	4	12	31	16.984
Verimlilik Göstergeleri									
Net Satışlar/Çalışan Sayısı	10	549.779	995	855	115	405	714	1.273	4.590
FAVÖK/Çalışan Sayısı	10	549.779	50	72	-89	8	28	73	338

Banka gruplarına yönelik yapılan analizde, banka gruplarının portföyünde yer alan firmaları tespit edebilmek için TBB Risk Merkezi veri setinden faydalanılmıştır. Firmanın verimliliği, ilgili banka grubundan kullandığı kredi hacminin banka grubunca tahsis edilen krediler içindeki payı ile ağırlıklandırılarak kredi ile ağırlıklandırılmış verimlilik değeri elde edilmiştir. Bankaların kredi tahsisini firmaların en güncel

¹ Temel bulguların teyidi açısından (FAVÖK /Çalışan Sayısı) oranı ile de analizler tekrarlanmış ve benzer sonuçlar elde edilmiştir.

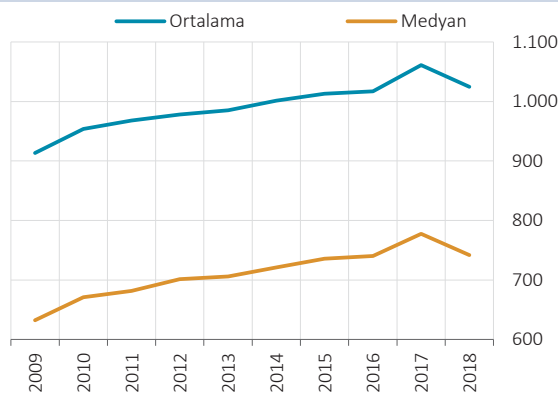
² İmalat sanayi firmalarının GSYİH içerisinde katma değer payı yüzde 35 ve bankacılık sektörünün kullandığı toplam ticari krediler içindeki payı yüzde 30 seviyelerindedir.

bilançolarını değerlendirerek gerçekleştirdiği varsayımı ile ağırlıklandırmada bilanço dönemi kredi tutarı yerine, takip eden yıldaki stok kredi borcunun 12 aylık ortalaması kullanılmıştır. Analizler, 2009-2018 yılları arasında yaklaşık 550 bin firma ve bu firmaların çalıştığı, bankacılık sektörü aktiflerinin yüzde 89,5’ini temsil eden 21 banka üzerine yoğunlaşmaktadır. Son olarak, uç değerlerin genel eğilimi bozmasının önüne geçmek amacıyla verimlilik göstergesi en yüksek ve en düşük yüzde 5’lik dilimde yer alan firmalara ilişkin veriler analizlere dahil edilmemiştir.

V.1.3 Firma Ölçeğine Göre Verimlilik

Grafik V.1.1’de, analize tabi firmaların ortalama ve medyan verimlilik değerlerinin gelişimine yer verilmiştir. Her iki seri benzer bir trende sahip olup, 2018 yılı dışında verimlilik göstergeleri istikrarlı bir artışa sahiptir. 2018 yılında ise Ağustos ayında yaşanan kur şoku ve devamında oluşan belirsizlik ortamının toplamda firma bilançoları ve satışları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Firmaların KOSGEB tanımına göre ölçek bazında sınıflandırıldığı kırımda, ilgili yazınla uyumlu olarak firmaların ölçeği büyüdükçe verimlilik düzeyinin arttığı gözlenmektedir (Grafik V.1.2). Zaman içerisindeki gelişime bakıldığında ise, küçük ölçekli firmalarda verimliliğin istikrarlı bir şekilde arttığı ve 2018 yılı şokunun “Küçük” ve “Mikro” firma verimliliğini olumsuz etkilemediği gözlenmektedir. “Büyük” ve “Orta” ölçekli firmaların yataya yakın seyreden verimlilik düzeyleri, 2018 yılında gerilemiştir.

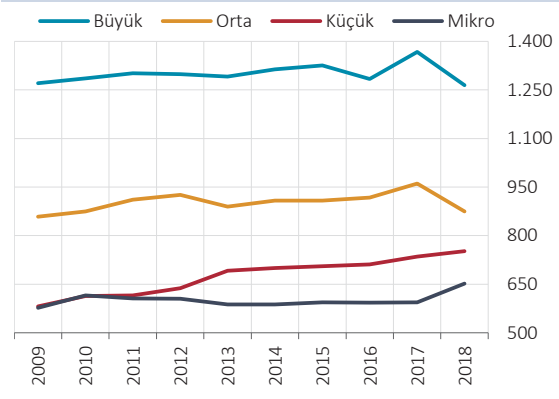
Grafik V.1.1: Firma Verimliliği için Ortalama ve Medyan Değerler

Kaynak: Yazarların Hesaplaması

Not: Firma verimlilik göstergesi olarak “Net Satışlar/Çalışan Sayısı” dikkate alınmıştır.

Grafik V.1.2: Ölçek Bazında Firma Gruplarının Verimlilik Göstergesinin Medyan Değerinin Gelişimi

Son Gözlem: 2018

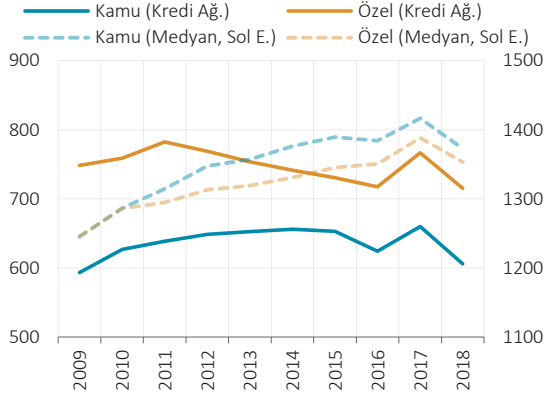
V.1.4 Banka Grubu Ayrımında Verimlilik

Bu bölümde, banka grupları bazında kredi müşterisi firmaların verimliliği açısından bir ayrışma olup olmadığı analiz edilmiştir. İlk olarak, bankalar sahiplik yapısına göre kamu-özel ayrımında iki grupta incelenerek verimlilik gelişimleri ele alınmıştır.³ Bu çerçevede, Grafik V.1.3 ve Grafik V.1.4, kamu ve özel bankaların kredi portföylerinin medyan ve kredi ile ağırlıklandırılmış verimlilik düzeylerinin gelişimini göstermektedir. Bulgular, medyan verimlilik oranlarında kamu bankalarının kredi kullandığı firmaların verimliliklerinin özel bankalara göre yüksek olmakla birlikte, iki banka türünün yakın seyrettiğini göstermektedir. Bu durum, genel itibarıyla kamu bankalarının daha verimli firmalarla kredi ilişkisi içerisinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kredi tutarı ile ağırlıklandırılmış verimlilik göstergesine bakıldığında, dönem boyunca kamu bankalarının daha düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu durum, özel bankaların kredi tahsisinde, çalıştığı firmalar arasında verimliliği yüksek olanların daha fazla pay aldığını göstermektedir. İlgili yazın, küresel ölçekte kamu bankalarının döngü karşıtı politikaları ile bazı dönemlerde özel bankalardan ayrışabildiğine ve ekonomideki yavaşlama dönemlerinde firmaların likiditeye erişimini destekleyerek faaliyetleri yavaşlayan firmalara kredi vermeye devam ettiğine işaret

³ Farklı banka gruplarıyla çalışan firmalar her iki grup hesabına da dâhil edilmiştir.

etmektedir (Bertay, vd., 2015; Behr, vd., 2017). Kamu bankalarının kredi ile ağırlıklandırılmış verimlilik göstergesinde daha düşük seviyelerde olmasının, döngü karşıtı veya finansal kapsayıcılığı artırıcı politikalarının bir sonucu olabileceği değerlendirilmektedir.

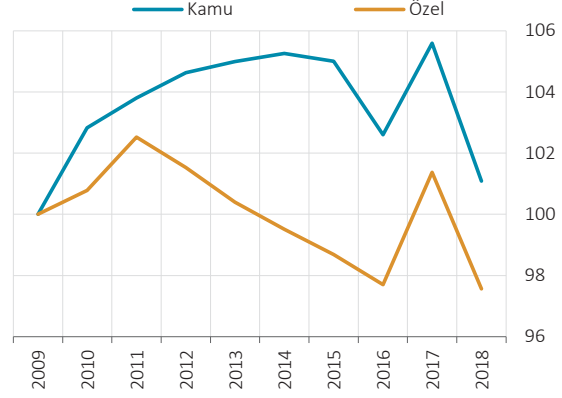
Grafik V.1.3: Banka Grupları Bazında Verimlilik Göstergesinin Gelişimi (Kredi Ağırlıklı, Medyan)

Kaynak: Yazarların Hesaplaması

Son Gözlem: 2018

Grafik V.1.4: Banka Grupları Bazında Verimlilik Göstergesinin Endeks Gelişimi (Kredi Ağırlıklı, 2009=100)

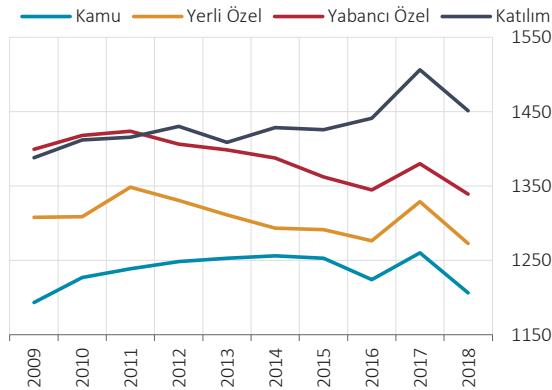

Kaynak: Yazarların Hesaplaması

Son Gözlem: 2018

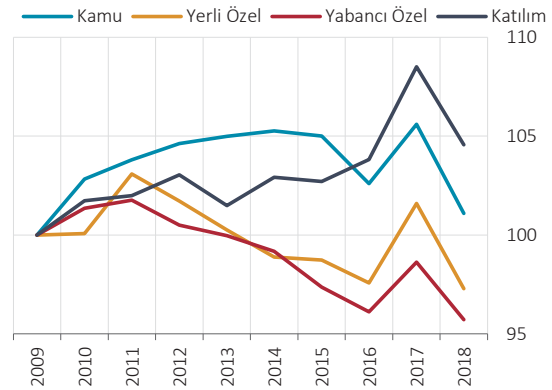
Grafik V.1.4'te ise banka grupları bazında verimliliklerin zaman içerisindeki gelişimlerini karşılaştırabilmek amacıyla seriler 2009 yılına göre endekslenmiştir. Sonuçlar, baz etkisinin de katkısıyla kamu bankalarının portföy verimliliklerinin 2016 ve 2018 yılları haricinde istikrarlı bir şekilde arttığına işaret etmektedir. Verimlilik seviyelerinin tüm banka grupları bazında artması ya da azalması firmaların bilançolarındaki genele yaygın olumlu ya da olumsuz gelişimi yansıtmakta olup, banka grupları arasındaki eğilimin ayrışması portföylerindeki firmaların verimliliklerinin farklı yönde hareket ettiği veya banka grupları arasında geçişler yaşandığını göstermektedir. 2012-2014 yılları arasında özel bankaların kredi portföy verimliliği düşerken, kamu bankalarındaki verimliliğinin artması portföy performansındaki ayrışma veya gruplar arası geçiş olarak yorumlanabilir. 2017 yılında KGF kefaletli kredilerin ekonomik aktivitede oluşturduğu canlanmanın etkisiyle firma verimliliklerinde gözlenen artış, KGF kredilerine yüksek katılım gösteren her iki grubun portföyünde de izlenmektedir. 2018 yılında yaşanan finansal şoklar ise, kamu ve özel bankaların kredi portföyündeki firmaların verimlilik göstergelerini de benzer düzeylerde olumsuz etkilemiştir.

Grafik V.1.5: Banka Grupları Bazında Verimlilik Göstergesinin Gelişimi

Kaynak: Yazarların Hesaplaması

Grafik V.1.6: Banka Grupları Bazında Verimlilik Göstergesinin Gelişimi (Endekslenmiş, 2009=100)

Son Gözlem: 2018

Takip eden bölümde ise özel bankalar üç gruba ayrılarak incelenmektedir. Grafik V.1.5, analiz döneminde kamu, yerli-özel, yabancı-özel ve katılım olmak üzere dört banka grubunun portföylerinin

kredilerle ağırlıklandırılmış verimlilik düzeyinin gelişimini göstermektedir.⁴ Yerli ve yabancı özel bankaların verimlilik düzeyleri seviye farkına rağmen benzer bir patikada hareket etmektedir. Dönem içerisinde ise kamu bankaları portföylerinin verimlilik düzeyinin diğer gruplardan daha düşük ve katılım bankaları portföylerinin diğer gruplardan daha yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu durumun, katılım bankalarının iş modeli gereği, nakit krediler yerine bir mal/hizmet satın alımıyla bağlantılı fatura karşılığı işlemler için kredi kullandırmasıyla ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Nakit akışı bozulan ve dolayısıyla söz konusu verimlilik göstergelerinde düşüş yaşayan firmalar herhangi bir faturalı alım satım işlemi gerçekleştirilmeden nakit akışlarını desteklemek amacıyla katılım bankalarından kredi kullanamamaktadır. Bu nedenle, katılım bankalarının kredi portföylerinin ticari faaliyetlerini sürdürebilen veya yatırım harcaması yapabilen firmalardan oluşması ve böylece portföy verimliliğinin ortalamadan yüksek olması beklenebilir. Buna ek olarak, analize dâhil edilen firmalara bakıldığında katılım bankalarının diğer banka gruplarına göre daha büyük firmalarla çalıştığı gözlenmektedir (Tablo V.1.2). Firma büyüklüğü ile verimlilik arasındaki daha önce bahsedilen pozitif ilişkinin de katılım bankalarının yüksek verimlilik düzeyinde etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, makroekonomik koşullardaki oynaklıkların firma bilançolarına olumsuz yansıdığı 2018 yılı hariç tutulduğunda, kamu ve katılım bankalarının analiz döneminde genel olarak artan; özel bankaların ise genel olarak azalan bir verimlilik eğrisi çizdikleri görülmektedir (Grafik V.1.6). 2017 yılında uygulanan KGF kefaletli kredilerle firmalar genelinde artan verimliliğin tüm banka gruplarının portföylerinin verimliliklerine yansıdığı gözlenmektedir.

Tablo V.1.2: Analize Dâhil Edilen Firmaların Kredi Kullandıkları Banka Grubu Bazında Ölçek Dağılımı

	Kamu		Yerli Özel		Yabancı Özel		Katılım		TOPLAM
	Firma Sayısı	Pay (%)	Firma Sayısı	Pay (%)	Firma Sayısı	Pay (%)	Firma Sayısı	Pay (%)	
Büyük	21.786	7	51.517	7	33.946	9	12.643	11	119.892
Orta	82.359	27	189.866	25	106.453	28	39.629	35	418.307
Küçük	148.807	48	353.935	46	163.237	44	48.396	42	714.375
Mikro	56.871	18	166.088	22	71.482	19	14.061	12	308.502
TOPLAM	309.823		761.406		375.118		114.729		1.561.076

V.1.5 Sonuç

Sonuç olarak, imalat sanayi firmalarının ortalama verimliliklerinin 2009 yılından itibaren artış eğiliminde olduğu ve büyük ölçekli firmalarda verimliliğin KOBİ segmentinden yüksek seyrettiği görülmektedir. Kamu bankaları ortalamada daha verimli firmalarla kredi ilişkisinde olmakla birlikte kredi kullandırmalarıyla ağırlıklandırıldığında portföy verimliliği özel bankalardan daha düşük seviyede olup, yıllar içinde artan bir eğilim sergilemektedir. İş modellerinin ve firma ölçeği tercihlerinin de katkısıyla katılım bankalarının verimliliği diğer gruplardan daha yüksek seyretmektedir. Son olarak, 2018 yılı sonrasındaki verilerin açıklanmasıyla, kamu bankalarının 2019 yılı genelinde ve 2020 yılı salgın döneminde izledikleri döngü karşıtı kredi politikasının bankaların portföy verimliliklerinde yapısal bir değişikliğe yol açıp açmadığı ortaya konulabilecektir.

Kaynakça

A.C. Bertay, A. Demircuc-Kunt, & H. Huizinga. "Bank ownership and credit over the business cycle: Is lending by state banks less procyclical?" *Journal of Banking & Finance*, 50 (2015), pp. 326-339.

OECD Manual. "Measuring Productivity: Measurement of Aggregate and Industry-Level Productivity Growth." OECD, (2001).

Behr, P., Foos, D., & Norden, L. "Cyclicality of SME lending and government involvement in banks." *Journal of Banking & Finance*, 77 (2017), pp. 64-77.

⁴ Banka sahipliğindeki değişimlerin hesaplamalarda büyük oynaklığa yol açmaması amacıyla, bankalar örneklem dönemi içerisinde daha uzun süre yer aldığı gruba göre sınıflandırılmıştır.